

# Vrouwen en porno: tussen romantiek, afkeer en seks

Een exploratief onderzoek

SE 4.41

Wim Meeus, Quinten Raaijmakers en Wilma Vollebergh\*

*Naar aanleiding van een artikel van Ang (1983) werd een exploratief onderzoek gedaan naar de waardering van pornofoto's door mannen en vrouwen. De waardering voor pornofoto's blijkt in het algemeen niet positief. Mannen waarderen de meeste foto's positiever dan vrouwen. Naarmate een foto meer seksueel confronterend is, wordt hij minder gewaardeerd. Foto's die geromantiseerde seks uitbeelden worden het meest gewaardeerd. Mannen en vrouwen tonen een voorkeur voor foto's van de andere sekse. Vrouwen kunnen op zich weinig waardering opbrengen voor mannelijke pin-ups, maar wel meer dan voor vrouwelijke. Niet-heteroseksuelen zijn veelal negatiever in hun oordeel dan heteroseksuelen. Dit is meestal het gevolg van de negatieve waardering door niet-hetero's van foto's waarop de afgebeelde persoon niet aan hun seksuele voorkeur beantwoordt. Hoger opgeleiden waarderen de foto's in het algemeen negatiever. Hetero- én niet-heteroseksuele vrouwen kunnen wel positieve waardering opbrengen voor de mannelijke pin-up die geen direct seksueel appèl op hen doet. Niet-heteroseksuele vrouwen waarderen de vergelijkbare vrouwelijke pin-up. In deze beide gevallen wordt, tegen de algemene trend in, de waardering in positieve zin beïnvloed door opleidingsniveau. In tegenstelling tot wat Ang beweert laten de resultaten zien dat vrouwen niet seks op zich in pornofoto's waarderen, maar geromantiseerde seks. Dit geldt ook voor mannen.*

## 1. Aanleiding voor het onderzoek

In september 1983 publiceerde het 'Tijdschrift voor Vrouwenstudies' een themanummer over 'Vrouwen en porno'. In het inleidend artikel maken Vos en Grotenhuis de bedoeling van het themanummer duidelijk. Men wil breken met het

\* De auteurs zijn als universitair docent verbonden aan de Vakgroep Ontwikkeling en Socialisatie i.o. (sectie Jeugdstudies) van de Faculteit der Sociale Wetenschappen, Rijksuniversiteit Utrecht. Adres van de Vakgroep: Heidelberglaan 2, 3584 CS Utrecht.

monomane standpunt dat pornografie tot negatieve gevolgen voor vrouwen leidt en zo de discussie over de betekenis van pornografie weer open maken. 'Niet zozeer de effecten van porno . . . maar wat porno is en hoe porno functioneert' (1983, p. 338) moeten daarbij het onderwerp van bespreking vormen.

Een van de meest boeiende bijdragen aan het themanummer is het artikel 'Mannen op zicht' van Ien Ang. Zij stelt zich de vraag hoe heteroseksuele vrouwen genot aan pornografie kunnen ontleenen en bespreekt daartoe onder andere *Playgirl*, de tegenhanger van het Amerikaanse blad *Playboy*. We vatten haar betoog kort samen.

Ang stelt dat in onze cultuur mannen als actieve wezens worden voorgesteld. Passiviteit is onmannelijk. Dit is ook het geval als de man als lustobject wordt afgebeeld. Het mannenlichaam verzet zich ertegen het passieve onderwerp te zijn van de 'actieve vrouwelijke blik'. Dit blijkt als je nauwkeurig naar de naakte mannelijke pin-ups in *Playgirl* kijkt; deze worden eerder afgebeeld als subject dan als lustobject. De pin-up wordt voorgesteld als een stoere, macho-achtig verleider, of (meestal) als een vertrouwenwekkend persoon. Volgens Ang is het gevolg hiervan dat de foto's niet erotiserend en aantrekkelijk zijn voor vrouwen. *Playgirl* roept geen seksuele opwinding op bij de vrouwelijke voyeur, maar viert de schoonheid van het mannelijke lijf 'in het kader van de romantische liefde' (1983, p. 433). Het gevolg hiervan is dat de foto's uit *Playgirl* de emancipatie van vrouwen tegenwerken. In de romantische liefde domineert de man immers de vrouw. Deze dominantie van de man wordt bij het bekijken van de foto's uit *Playgirl* gereproduceerd.

Het kan ook anders. Dat demonstreert het homoblad *Blueboy* volgens Ang. De pin-ups in *Blueboy* zijn geen vertrouwenwekkende personen, maar 'geërotiseerde mannetjesdieren'. Ze verbergen hun lichaam niet achter hun persoon, nee ze *zijn* hun lichaam volgens Ang. Ze bieden zichzelf ongegeneerd en louter als lustobject aan de vrouwelijke voyeur aan. Ze drukken het seksuele plezier uit zonder de ballast van liefde of romantiek. Dat maakt hen meer tot object van het vrouwelijke kijkgenot dan de foto's uit *Playgirl*.

Het artikel van Ang intrigeerde ons, maar riep ook een aantal vragen op omtrent door haar gehanteerde uitgangspunten. Is het wel zo, vroegen wij ons af, dat het vrouwelijk voyeurisme in *Playgirl* iets krijgt 'opgedrongen'? Zijn de foto's uit *Blueboy* voor vrouwen wel aantrekkelijker omdat de mannelijke pin-up zonder de 'ballast van liefde en romantiek' kan worden bekeken? Bestaat er eigenlijk wel een vrouwelijk voyeurisme – door Ang in feite analoog aan het mannelijk voyeurisme gedefinieerd – met een dergelijke voorkeur? Ligt het niet veel meer voor de hand dat de *playgirl*foto's in de huidige cultuur de meeste waardering oproepen juist omdat ze seks en romantiek uitbeelden?

Vandaar dit exploratieve onderzoek waarbij we in eerste instantie willen na-

gaan welke mannelijke pin-ups door vrouwen gewaardeerd worden, daarnaast welke vrouwelijke pin-ups de mannelijke waardering weg kunnen dragen. We hebben in het onderzoeksmateriaal zowel foto's uit Playgirl als Blueboy opgenomen. Zo kunnen we nagaan of Ang's veronderstellingen omtrent de vrouwelijke waardering van porno opgaan. Tegelijk kunnen we de vrouwelijke en mannelijke beoordeling van pornografisch materiaal vergelijken.

## 2. Methode van onderzoek

Aan het onderzoek werd deelgenomen door 150 personen: 73 mannen (61 heteroseksuelen en 12 niet-heteroseksuelen) en 77 vrouwen (65 heteroseksuelen en 12 niet-heteroseksuelen). Aan hen werden 10 foto's ter beoordeling voorgelegd. De 10 foto's (6 mannen- en 4 vrouwenfoto's) waren afkomstig uit de duurdere, meer chique softpornobladen (Playgirl, 4 foto's; Blueboy, 2 foto's; Penthouse, 1 foto; Hustler, 1 foto; Playboy, 1 foto en Adam, 1 foto). We hebben voor foto's uit deze bladen gekozen, omdat het artikel van Ang expliciet betrekking heeft op dit type 'middenklasse-porno'.

De respondenten moesten elke foto beoordelen op 14 kenmerken: lief, mooi, opwindend, onsmakelijk, verleidelijk, vriendelijk, uitdagend, vertederend, erotiserend, gênant, onschuldig, narcistisch, dominant en stoer. Per kenmerk kon een score van 1 (zeer mee oneens) tot 7 (zeer mee eens) worden gegeven. De lijst met kenmerken is samengesteld door na te gaan welke kenmerken in het artikel van Ang worden gebruikt ter typering van pornofoto's. Enkele kenmerken zijn daarnaast intuïtief toegevoegd. Naast een inhoudelijke waardering moesten de respondenten de foto's rangordenen van 1 tot 10, van meest gewaardeerd tot minst gewaardeerd. Tenslotte werd de respondenten gevraagd een aantal achtergrondgegevens te vermelden (sekse, seksuele voorkeur etc.).

## 3. Schaaltechnische gegevens van de foto's

Per foto zijn we nagegaan of de kenmerken een homogene schaal vormen. Daartoe werd per foto een factor-analyse uitgevoerd en gekeken of de kenmerken voldoende op een factor laden.<sup>1</sup> Voor 11 van de 14 kenmerken bleek dat bij alle foto's het geval te zijn. Voor de kenmerken narcistisch, dominant en stoer was dat niet zo.

Met uitzondering van deze 3 kenmerken, bleek dat alle foto's betrouwbare schalen vormden. Op basis van dit resultaat werd voor elke foto een fotoscore berekend door de scores op de kenmerken op te tellen en te delen door het aantal. Voor 4 foto's bleek de waardering neutraal of (zeer) licht positief, voor 6 foto's enigszins negatief.

1. Technische gegevens en gedetailleerde statistische resultaten van dit onderzoek zijn te verkrijgen bij de auteurs.

#### 4. Bepalende factoren voor de waardering van de foto's

Door middel van multiple regressie-analyses werd nagegaan of de fotoscores beïnvloed worden door de volgende zes achtergrondfactoren:

1. Sekse van de respondent: vrouw-man.
2. Seksuele geaardheid van de respondent: niet-heteroseksueel (biseksueel of homoseksueel) versus heteroseksueel: biseksuelen en homoseksuelen werden tot één categorie samengevoegd vanwege hun geringe aantal.
3. Opleidingsniveau HBO of universiteit voltooid versus een lagere opleiding.
4. Frequentie van het kijken in pornobladen: nooit versus soms of vaak.
5. De mate waarin de respondent het leuk vond om de vragenlijst in te vullen: vervelend, leuk of enigszins leuk.
6. Niveau van het huidig beroep of opleiding: hoog versus laag (conform indeling ITS-beroepenklapper 1975).

Uit deze analyse blijkt dat drie achtergrondvariabelen goede voorspellers zijn van de fotoscores:

- *Sekse*: mannen waarderen de foto's meer dan vrouwen. Dit is bij de vrouwenfoto's systematisch het geval, bij de mannenfoto's wordt het in twee van de zes gevallen gevonden. Eén mannenfoto wordt door vrouwen meer gewaardeerd. Bij drie mannenfoto's worden geen verschillen gevonden.
- *Seksuele geaardheid*: heteroseksuelen waarderen de foto's meer dan niet-heteroseksuelen. Dit is bij mannen- en vrouwenfoto's het geval. Bij vrouwenfoto's is dit verschil systematisch, bij mannenfoto's komt het in twee van de zes gevallen voor. Bij een mannenfoto en drie vrouwenfoto's is dit effect specifiek. Dit specifieke effect geeft aan dat de lagere waardering door niet-heteroseksuelen wordt geremd of zelfs in een positieve waardering verandert als de afgebeelde pin-up beantwoordt aan de niet-heteroseksuele voorkeur van de voyeur. Bij de mannenfoto treedt dit dus op bij mannelijke voyeurs, bij de vrouwenfoto's bij vrouwelijke.
- *Opleidingsniveau*: respondenten met een universitaire of HBO-opleiding zijn negatiever over de foto's dan lager opgeleiden. Dit is bij drie vrouwenfoto's en drie mannenfoto's het geval.

Voor de geringe invloed van de achtergrondvariabele 4 hebben we de volgende verklaring. Mannen kijken meer in pornobladen dan vrouwen ( $p = .05$ ). Het verschil op deze variabele is dus in feite een man-vrouw verschil. Vandaar dat deze achtergrondvariabele niets toevoegt aan de gevonden waarderingsverschillen tussen mannen en vrouwen. Voor achtergrondvariabele 6 geldt iets soortgelijks. Deze variabele correleert .60 met opleiding. Beide variabelen voorspellen dus on-

geveer hetzelfde. Vandaar dat achtergrondvariabele 6 niets meer toevoegt aan de voorspelling van de achtergrondvariabele opleiding.

### 5. Rangorde van waardering van de foto's

*Mannen-vrouwen:* mannen kennen aan drie van de vier vrouwenfoto's een hogere rangorde toe dan vrouwen. Bij de mannenfoto's zien we een omgekeerd patroon. Vrouwen geven drie mannenfoto's een hogere rangorde dan mannen, terwijl er op de overige drie mannenfoto's geen verschillen zijn. De gevonden verschillen demonstreren de voorkeur van zowel mannen als vrouwen voor foto's van de andere sekse.

Dit resultaat specificeert de uitkomsten van de regressie-analyses uit paragraaf 4. Bij de inhoudelijke waardering van de foto's zijn vrouwen beslist niet positiever over mannenfoto's dan mannen. Vrouwen geven in vergelijking met mannen aan mannenfoto's wel een hogere rangorde dan aan vrouwenfoto's. Dit impliceert dat de voorkeur voor foto's van de andere sekse niet positief van aard is, maar zich alleen toont middels de nog grotere afkeur die vrouwen hebben van vrouwelijke pin-ups.

*Heteroseksuele en niet-heteroseksuele mannen en vrouwen:* als we de rangorde van heteroseksuele en niet-heteroseksuele mannen bekijken, blijkt de niet-heteroseksuele voorkeur van de laatste groep op drie foto's; de verschillen tussen hetero- en niet-heterovrouwen zijn van dezelfde orde. In beide vergelijkingen zijn de gevonden verschillen in overeenstemming met de verschillen in seksuele voorkeur.

*Inhoudelijke analyse van de gevonden rangorde van waardering:* als we de totale rangorde van de foto's inhoudelijk bekijken, valt het volgende op.

1. De foto's met de rangorde 1, 2 en 3 tonen geen seksueel opwindende, maar esthetisch mooie lichamen. De afgebeelde persoon kijkt de bekijker van de foto niet of niet direct aan, hij/zij lijkt terloops gefotografeerd.
2. De drie foto's met de laagste rangorde tonen seksuele activiteit of zinspelen daar direct op. De geslachtsdelen worden open (bij de vrouwenfoto's) of in erectie getoond, terwijl de afgebeelde persoon zichzelf seksueel opwindt of daar aanstalten toe maakt.
3. De foto's met de rangorde 4 tot en met 7 tonen een persoon die de voyeur direct en enigszins confronterend aankijkt. De blik houdt een zekere seksuele uitnodiging in.

Concluderend: de foto's die het meest neutraal zijn wat het seksuele appèl op de voyeur betreft, worden het minst negatief beoordeeld. Dit patroon geldt ook voor de rangorde van vrouwen. De foto's uit Blueboy worden door vrouwen

– overigens ook door mannen – lager gewaardeerd dan de foto's uit Playgirl. Dit ondergraaft de stellingname van Ang. In de discussie komen we hierop terug.

## 6. Discussie

We vatten onze resultaten samen:

- De pornofoto's worden in het algemeen negatief gewaardeerd.
- Naarmate de foto's meer een seksueel appèl doen op de kijker of seksuele opwinding uitdrukken, worden ze negatiever gewaardeerd.
- Zowel mannen als vrouwen tonen voorkeur voor foto's van de andere sekse. Vrouwen kunnen op zich weinig waardering opbrengen voor mannelijke pin-ups, maar wel meer dan voor vrouwelijke.
- Niet-heteroseksuelen zijn negatiever over de foto's dan heteroseksuelen. Bij het merendeel van de foto's is dit het gevolg van de negatieve waardering door niet-hetero's van de foto's waarop de afgebeelde persoon niet aan hun seksuele voorkeur beantwoordt.
- Hoger opgeleiden waarderen zowel mannen- als vrouwenfoto's minder. Hierop zijn twee uitzonderingen. Deze bespreken we in het volgende punt.
- Alhoewel het onderzoek laat zien dat vrouwen pornofoto's betrekkelijk negatief waarderen, hebben we toch aanwijzingen kunnen vinden voor een positieve vrouwelijke waardering van porno. Heteroseksuele en niet-heteroseksuele vrouwen waarderen het mannelijke naakt als de pin-up geen seksueel appèl op hen doet. Dit komt met name ook omdat de hoog opgeleide vrouwen – tegen de gebruikelijke trend in – hier waardering voor op kunnen brengen. Niet-heteroseksuele vrouwen waarderen de vergelijkbare vrouwelijke pin-up. Dit effect treedt duidelijker naar voren bij hoger opgeleiden.

Onze resultaten lijken het dominante culturele patroon te bevestigen. Mannen kijken vaker in pornobladen en kunnen – dus – meer waardering opbrengen voor porno. Maar voor zowel mannen als heteroseksuele en niet-heteroseksuele vrouwen geldt dat ze de esthetisch mooie en seksueel onschuldige pin-up het meest waarderen. Om met de termen van Ang te spreken: niet seks op zich, maar seks in het kader van de romantiek wordt gewaardeerd.

In ieder geval laten onze uitkomsten zien dat de heteroseksuele vrouwelijke voyeur er andere voorkeuren op na houdt als Ang veronderstelt. Niet de geërotiseerde mannetjesdieren uit Blueboy kunnen het meest haar waardering wegdragen, maar het esthetische en geromantiseerde mannenlijf. De romantische liefde – en daarmee de dominantie van de man over de vrouw – blijft zo, althans in de redenering van Ang, een wezenlijk element van het vrouwelijke genot van porno. Anderzijds bevestigen onze resultaten de analyse van Ang. De foto's uit Playgirl drukken geromantiseerde seks uit. Maar dat is wel de reden waarom ze gewaar-

deerd worden door vrouwen. Waar dan direct aan moet worden toegevoegd dat ook mannen de meeste waardering op kunnen brengen voor dergelijke foto's.

#### Literatuur

Ang, I., Mannen op zicht, *Tijdschrift voor Vrouwenstudies*, 1983, 4, p. 418-434.

Vos, A., en A. Grotenhuis, Porno: verbeelding van macht en lust, *Tijdschrift voor Vrouwenstudies*, 1983, 4, p. 337-342.

#### Summary

##### *Women and pornography: between romantics, aversion and sex*

An exploratory study has been undertaken in order to analyze women's attitude towards pornography. The pictures of male and female pin-ups from several magazines were used (f.i. *Playgirl*, *Blueboy*). In general: the more sexually confronting a photograph is, the less women appear to appreciate it. Females seem to like only pictures of romanticized sexuality.